

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.15>

УДК 353:332.14

М. О. Хольченков,

аспірант кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут

«Інститут державного управління» Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8315-5072>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

M. Kholchenkov,

Postgraduate Student of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration" Kharkiv National University named after V. N. Karazin

THEORETICAL FOUNDATIONS OF REGIONAL DEVELOPMENT POLICY

В статті досліджено теоретичні засади регіональної політики розвитку. Зазначено, що розуміння сутності, закономірностей формування та механізмів реалізації регіональної політики вимагає синтезу теоретичних підходів економічної, політичної, управлінської, соціологічної, географічної наук.

Вивчено системний, інституційний, структурно-функціональний,

синергетичний підходи та компаративний підходи до формування політики регіонального розвитку.

Системний підхід пропонує комплексну методологічну рамку для дослідження регіональної політики як складно організованого феномену та дозволяє розглядати регіональну політику в єдності її структурних елементів, функцій, ієрархічних рівнів, зв'язків із зовнішнім середовищем.

Інституційна методологія пропонує широкий спектр аналітичних інструментів для дослідження механізмів регіонального розвитку, дозволяє розкрити основи функціонування механізмів регіонального розвитку, виявити інституційні чинники їх ефективності, проаналізувати інституційну динаміку регіональних систем.

Структурно-функціональний метод передбачає дослідження механізмів координації та інтеграції підсистем регіону.

Синергетична методологія пропонує потужну концептуальну рамку для дослідження нелінійної динаміки відкритих регіональних систем, оскільки акцентує увагу на процесах самоорганізації та саморозвитку регіонів під впливом внутрішніх флуктуацій та зовнішніх збурень.

Методологічний потенціал компаративного аналізу розкривається у дослідженнях політики регіонального розвитку та територіального урядування.

Обґрунтовано, що ефективне формування політики регіонального розвитку має ґрунтуватися на загальному застосуванні всіх методологічних засад.

The article explores the theoretical foundations of regional development policy. It is noted that understanding the essence, patterns of formation, and mechanisms of implementation of regional policy requires a synthesis of theoretical approaches from economic, political, managerial, sociological, and geographical sciences.

The study examines systemic, institutional, structural-functional, synergetic,

and comparative approaches to the formation of regional development policy. The systemic approach allows for considering regional policy as a holistic system with a specific structure, functions, interconnections with the external environment, and internal operational patterns.

Institutional methodology offers a broad spectrum of analytical tools for studying regional development mechanisms, enabling the identification of institutional factors affecting their efficiency and analyzing the institutional dynamics of regional systems. The structural-functional method involves researching mechanisms of coordination and integration of regional subsystems, with a particular focus on the institutional subsystem, which includes public authorities, business associations, and civil society organizations.

The synergetic methodology provides a powerful conceptual framework for studying the nonlinear dynamics of open regional systems. It emphasizes self-organization and self-development processes in regions under the influence of internal fluctuations and external disturbances, justifies the emergence of order from chaos, and identifies attractors and bifurcations in territorial evolution trajectories.

A key feature of applying comparative analysis in regional research is the comparative assessment of the effectiveness of various regional policy models. Empirical studies indicate the absence of a universal formula for successful spatial development policy. The methodological potential of comparative analysis is revealed in studies of regional development policy and territorial governance.

It is substantiated that the effective formation of regional development policy must be based on the integrated application of all methodological principles.

Ключові слова: *регіональний розвиток, децентралізація, політика, публічне управління, методологія, державне регулювання.*

Keywords: *regional development, decentralization, policy, public administration, methodology, state regulation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Політика регіонального розвитку є одним із ключових напрямів державного управління, оскільки від її ефективності залежить соціально-економічний стан окремих територій та країни загалом. В умовах децентралізації важливу роль відіграє ефективне регіональне управління, воно сприяє підвищенню конкурентоздатності регіону, залучає інвестиції та збалансовує розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства. Увага до проблематики регіонального розвитку обумовлена необхідністю забезпечення стійкого розвитку територій, подолання міжрегіональних диспропорцій, оптимізації використання ресурсного потенціалу та підвищення рівня життя населення.

Регіональний розвиток як об'єкт наукового пізнання має міждисциплінарний характер, його вивчення потребує залучення теоретичного апарату економічних, географічних, соціологічних, політологічних наук. У цьому контексті дослідження теоретичних засад політики регіонального розвитку є актуальним питанням як з наукової, так і з практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичне осмислення сутності регіонального розвитку відображено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, у працях Й. Тюнена, В. Лаунхардта, А. Вебера закладено основи теорії штандорту (розміщення), яка пояснювала розвиток регіонів з позицій мінімізації витрат виробництва та транспортування. Ці вчені заклали підвалини розуміння просторової організації господарства, виокремлення факторів розміщення продуктивних сил. Значний внесок у розвиток теорії регіонального розвитку зробила французька школа «полюсів зростання», яка представлена у роботах таких вчених, як Ф. Перру, Ж.-Р. Будвіль, П. Потье. Згідно з нею, імпульси розвитку виникають у певних центрах чи «полюсах», а потім поширюються на прилеглі території.

Значний внесок у розвиток інституційної парадигми дослідження регіональної політики зробила теорія соціального капіталу, сформульована в роботах Р. Патнема, Дж. Коулмана, Ф. Фукуями. Вона пояснює відмінності в рівнях розвитку регіонів диференціацією нагромадженого в них соціального капіталу – мережі горизонтальних зв'язків, соціальної довіри, громадянської активності, які полегшують колективні дії та взаємовигідну співпрацю.

Національну базу наукових досліджень проблеми теоретичного пізнання регіонального розвитку складають праці зокрема таких вчених, як О. Бобровська, М. Бутко, О. Васильєва, Н. Васильєва, О. Гордєєв, І. Дунаєв, Т. Крушельницька, С. Тульчинська, О. Федорчак, О. Хомик та інші.

Незважаючи на численні дослідження у сфері регіональної політики, існує низка проблем, що залишаються невирішеними. Зокрема, недостатньо розробленими є питання формування ефективних механізмів державного регулювання регіонального розвитку, адаптації світового досвіду до національних умов, забезпечення сталого розвитку територій та інтеграції регіональної політики в загальнодержавну стратегію розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні практичних засад реалізації ефективної регіональної політики в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У науковій літературі з публічного управління представлено широкий спектр трактувань поняття «регіональна політика» з акцентом на різних її аспектах – цілях, суб'єктах, механізмах, інструментах тощо. Узагальнення цих дефініцій дозволяє визначити регіональну політику як систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів влади, спрямованих на стимулювання ефективного розвитку регіонів країни, раціональне використання їх ресурсного потенціалу, оптимізацію територіальної структури економіки, підвищення рівня життя населення на основі модернізації регіональних соціально-економічних систем [1].

Регіональна політика як об'єкт наукового пізнання є складним та багатоаспектним феноменом, що потребує комплексного міждисциплінарного аналізу. Розуміння її сутності, закономірностей формування та механізмів реалізації вимагає синтезу теоретико-методологічних підходів економічної, політичної, управлінської, соціологічної, географічної наук. У цьому контексті особливої релевантності набуває системний підхід, який дозволяє розглядати регіональну політику як цілісну систему, що має певну структуру, функції, взаємозв'язки із зовнішнім середовищем та внутрішні закономірності функціонування.

З позицій системного підходу регіональна політика постає як цілісний управлінський феномен, що інтегрує цілепокладання, фінансово-економічні, правові, організаційні, інформаційно-комунікативні механізми впливу на територіальний розвиток.

Системне розуміння регіональної політики передбачає виокремлення її структурних елементів та аналіз їх взаємозв'язків. До ключових компонентів системи регіональної політики належать: цілі та пріоритети, визначені у стратегічних і програмних документах; суб'єкти різних рівнів та секторів (органи державної влади та місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, асоціації органів місцевого самоврядування, недержавні організації тощо); об'єкти регулювання (регіони як адміністративно-територіальні одиниці та соціально-економічні системи); механізми та інструменти впливу (правові, фінансово-економічні, організаційні, інформаційно-комунікативні); інституційно-правове середовище, що визначає «правила гри» для учасників.

Принципове значення для системного аналізу регіональної політики має дослідження взаємодії та ієрархії її компонентів. Підсистема цілепокладання відіграє стратегічно орієнтуючу роль відносно решти елементів, адже саме цілі та пріоритети визначають зміст інструментів впливу, спрямованість дій суб'єктів, критерії оцінки результативності. У свою чергу диференціація суб'єктів регіональної політики за рівнями управління (національний, регіональний, місцевий) та секторами (влада, бізнес, громадськість) зумовлює

складний малюнок їх функціональних зв'язків – як вертикальних (субординація, координація, підзвітність), так і горизонтальних (партнерство, конкуренція, кооперація). Взаємодія суб'єктів та об'єктів регіональної політики відбувається через низку механізмів (правових, фінансово-економічних, організаційних тощо), які виступають провідниками керівних імпульсів та зворотних реакцій у системі. Відтак регіональна політика постає як динамічна та адаптивна система, здатна коригувати свої параметри у відповідь на виклики внутрішнього та зовнішнього середовища [2].

Невід'ємним аспектом системного підходу є аналіз функцій регіональної політики як цілісного феномену. У науковій літературі представлено різні підходи до їх систематизації, втім найбільш усталеними визнано такі:

- Інтеграційна функція спрямована на зміцнення єдності та територіальної цілісності країни, подолання відцентрових тенденцій, забезпечення міжрегіональної солідарності та субсидіарності.
- Стимулююча функція передбачає створення сприятливих умов для реалізації внутрішнього потенціалу регіонів через розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, підтримку інновацій та інвестицій, розширення повноважень та дохідної бази місцевого самоврядування.
- Компенсаторна функція полягає у згладжуванні міжрегіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку через вирівнювання фіскального потенціалу територій, надання цільової допомоги депресивним регіонам, реалізацію програм подолання бідності та безробіття.
- Координаційна функція покликана забезпечити узгодженість дій суб'єктів регіональної політики різних рівнів та галузевого підпорядкування щодо формування «єдиного стратегічного бачення» просторового розвитку.
- Інформаційно-аналітична функція передбачає діагностику стану та тенденцій соціально-економічних процесів у розрізі регіонів, оцінку ефективності механізмів та інструментів регіональної політики, моніторинг та експертизу ризиків і загроз територіального розвитку [3].

Сутність системного підходу полягає у дослідженні регіональної політики крізь призму її взаємодії із зовнішнім середовищем. Адже, будучи відкритою системою, регіональна політика зазнає різноспрямованих впливів більш широких систем – економічної, соціальної, політичної, – а також чинить зворотній вплив на їх функціонування. Приміром, загальний стан економіки країни, фаза ділового циклу визначають ресурсну базу регіональної політики, можливості фінансування цільових програм та інфраструктурних проєктів. Демографічні процеси, зрушення у системі розселення формують попит на ті чи інші механізми політики просторового розвитку. Панівна ідеологія та політична культура детермінують постановку цілей регіональної політики, вибір моделей та інструментів регіонального вирівнювання. Водночас ефективність регіональної політики безпосередньо позначається на темпах зростання національної економіки, соціальній згуртованості та політичній стабільності держави.

У цілому, системний підхід пропонує комплексну методологічну рамку для дослідження регіональної політики як складноорганізованого феномену. Він дозволяє розглядати регіональну політику в єдності її структурних елементів, функцій, ієрархічних рівнів, зв'язків із зовнішнім середовищем. Поряд з цим формування та реалізація ефективної політики регіонального розвитку значною мірою визначається якістю інституційного середовища, в якому вона відбувається. Інституційна методологія дозволяє розкрити глибинні основи функціонування механізмів регіонального розвитку, виявити інституційні чинники їх ефективності, проаналізувати інституційну динаміку регіональних систем.

Інституційна методологія пропонує широкий спектр аналітичних інструментів для дослідження механізмів регіонального розвитку. Зокрема, аналіз інституційної структури дозволяє виявити конфігурацію та ієрархію інститутів, що визначають «правила гри» регіональної політики – нормативно-правову базу, розподіл повноважень, структуру стимулів, механізми примусу до виконання зобов'язань тощо. Інституційне картування (mapping) слугує для

ідентифікації основних стейкхолдерів регіональної політики, оцінки балансу їх інтересів та ресурсів впливу. Аналіз трансакційних витрат використовується для порівняння дискретних інституційних альтернатив регулювання регіонального розвитку (наприклад, ринкових, ієрархічних та мережевих механізмів координації). Аналіз інституційних пасток дозволяє виявити дисфункції інститутів регіональної політики, пов'язані з неефективною інституційною інерцією, розривом формальних і неформальних правил, опортунізмом суб'єктів [4].

Попри різноманіття теоретичних підходів, спільним фокусом інституційного аналізу регіонального розвитку є проблематика взаємодії формальних і неформальних інститутів. Формальні інститути – конституція, закони, урядові акти тощо – цілеспрямовано встановлюють загальнообов'язкові правила та механізми контролю за їх виконанням. Натомість неформальні інститути – традиції, звичаї, етичні норми – спонтанно еволюціонують та підтримують свою чинність через механізми соціалізації та конформізму. На відміну від інших сфер суспільного життя, в економіці неформальні норми відіграють важливу роль ринкових регуляторів, що знижують трансакційні витрати та пом'якшують провали формального регулювання. Тому ефективність регіональної політики значною мірою залежить не лише від якості її правової бази, але і від конгруентності формальних регуляцій неформальним нормам та практикам економічної діяльності в регіонах.

У той же час, розуміння закономірностей та механізмів регіонального розвитку потребує розкриття структури регіональних систем, аналізу функцій їх складових та взаємозв'язків між ними. Ефективним методологічним інструментом у цьому контексті виступає структурно-функціональний аналіз, який дозволяє досліджувати регіон як цілісне територіальне утворення у єдності його структурних елементів та функцій. Цей метод передбачає декомпозицію регіональної системи на підсистеми, компоненти та зв'язки між ними, виявлення їх ролі у забезпеченні життєдіяльності та розвитку регіону як

цілісності.

У регіональних дослідженнях структурно-функціональний аналіз дозволяє вивчати регіон як складну територіальну систему, утворену сукупністю взаємодіючих підсистем та їх функцій. Традиційно виокремлюють економічну, соціальну, екологічну, адміністративно-політичну, культурну, поселенську підсистеми регіону, кожна з яких забезпечує відтворення певних компонентів його життєдіяльності. Економічна підсистема охоплює виробничу, фінансово-кредитну, зовнішньоекономічну сфери і виконує функції створення валового регіонального продукту, формування доходів населення та бюджету. Соціальна підсистема включає галузі соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист) та забезпечує відтворення людського капіталу, згуртованість територіальних громад. Екологічна підсистема представлена природно-ресурсним потенціалом та об'єктами природно-заповідного фонду і виконує середовищеутворювальні та рекреаційні функції [5].

Структурно-функціональний метод передбачає дослідження механізмів координації та інтеграції підсистем регіону. В цьому аспекті особлива роль належить інституційній підсистемі, представленій органами публічної влади, бізнес-асоціаціями, громадськими організаціями. Вона виконує функції цілепокладання, нормотворення, контролю та санкціонування діяльності регіональних суб'єктів. Важливим механізмом міжсистемної взаємодії виступають комунікації, які забезпечують обмін ресурсами, трансфер технологій, поширення інновацій між підсистемами. Транспортна та інформаційно-комунікаційна інфраструктури слугують своєрідною «нервовою системою» регіону, визначаючи швидкість та ефективність його реакції на зовнішні виклики [6].

Структурно-функціональна методологія дозволяє аналізувати регіональну динаміку як результат взаємодії функціонування та розвитку територіальних систем. Функціонування регіону полягає у відтворенні незмінних параметрів системи, збереженні її структури та зв'язків. Натомість

розвиток регіону передбачає якісну трансформацію його підсистем, перехід на новий рівень організації завдяки інноваціям та інвестиціям. У методології структурного функціоналізму джерела регіонального розвитку вбачаються у структурних кризах та дисфункціях – тобто ситуаціях, коли традиційні механізми відтворення системи виявляються неспроможними адаптуватись до нових викликів. Подолання криз потребує мобілізації ресурсів на структурну модернізацію регіональних підсистем – інноваційне оновлення виробництва, розвиток людського капіталу, екологізацію господарювання тощо. Важливим завданням регіональної політики є свідоме конструювання точок зростання на основі стимулювання структурних трансформацій [7].

Структурно-функціональна методологія пропонує цінний аналітичний інструментарій для вивчення регіонального розвитку як взаємодії економічної, соціальної, інституційної динаміки. Але також слід зазначити, що сучасні регіональні системи функціонують в умовах зростаючої нелінійності, невизначеності та відкритості глобальному середовищу. Їх розвиток супроводжується загостренням суперечностей, біфуркаціями та флуктуаціями, породжуючи нові виклики для теорії та практики регіонального управління. Традиційні методологічні підходи, засновані на принципах рівноваги та детермінізму, виявляють обмеженість у поясненні складної поведінки регіональних систем. Ефективним методологічним інструментом в цих умовах постає синергетика – міждисциплінарна наука про самоорганізацію та саморозвиток відкритих нелінійних систем.

Методологічний потенціал синергетики активно використовується у регіональних дослідженнях для аналізу процесів спонтанного структуроутворення територій, породжених кооперативною взаємодією економічних, соціальних, екологічних підсистем. Регіональні системи трактуються як дисипативні структури, що обмінюються речовиною, енергією та інформацією із зовнішнім середовищем та здатні до самоорганізації. Їх нелінійний розвиток супроводжується чергуванням стійких та хаотичних станів, підсиленням флуктуацій, різкими переходами в точках біфуркацій. З точки зору

синергетики нерівномірність темпів зростання та структурних зрушень у регіонах є об'єктивним наслідком їх самоорганізації в умовах нелінійної динаміки [8].

У синергетичній перспективі принципово важливим є розрізнення процесів функціонування та розвитку регіональних систем. Функціонування відповідає динамічному збереженню просторової структури та зв'язків у певному діапазоні параметрів, який визначається принципом мінімуму виробництва ентропії. Завдяки негативним зворотним зв'язкам та адаптаційним механізмам регіональна система здатна амортизувати зовнішні впливи та відтворювати свої базові функції. Натомість розвиток передбачає перебудову просторової структури та трансформацію регіональних зв'язків унаслідок посилення флуктуацій та проходження точок біфуркацій. У цих станах регіональна система стає надчутливою до найменших збурень, які можуть кардинально змінити траєкторію її еволюції. Джерелом таких продуктивних флуктуацій виступають інновації, що виводять систему зі стану рівноваги та стимулюють пошук нових атракторів розвитку [9].

Синергетична методологія утверджує примат випадковості, ймовірнісної причинності та багатоваріантності регіонального розвитку на противагу детермінізму та лінійності традиційних підходів. В умовах нерівноважної динаміки майбутні стани регіональної системи не можуть бути однозначно визначені на основі екстраполяції минулих трендів, адже в точках біфуркацій випадкові флуктуації здатні збурювати її на принципово відмінні траєкторії. В той же час синергетичний аналіз дозволяє ідентифікувати можливі сценарії розвитку регіону, оцінити їх відносну ймовірність та параметри стійкості. Важливим поняттям синергетики в цьому контексті є «басейн атракції» – область фазового простору системи, в межах якої її еволюція підпорядковується певному атрактору (стійкому стану, інваріантній множині, граничному циклу тощо). Що ширший басейн атракції, то більш стійкою є відповідна траєкторія розвитку до випадкових збурень [10].

Синергетичний підхід проблематизує управління регіональним

розвитком, адже в умовах нелінійності та хаосу традиційні методи прогнозування та планування втрачають свою релевантність. З точки зору синергетики стратегії регіональної політики мають спрямовуватись не на жорстке цілепокладання та адміністрування, а на створення умов для оптимальної самоорганізації територій. Мистецтво управління полягає у своєчасному виявленні потенційно продуктивних флуктуацій та їх резонансному посиленні за рахунок узгодження дій регіональних суб'єктів. Перспективним напрямом є конструювання бажаних атракторів регіонального розвитку шляхом ціннісного програмування, інвестування в «точки зростання», розширення поля можливостей економічних агентів. Водночас завданням регіональної політики є підвищення стійкості та адаптивності територіальних систем до руйнівних флуктуацій через диверсифікацію економіки, розбудову інфраструктурних мереж, інституційну модернізацію [11].

Ключовим поняттям синергетичного аналізу регіонального розвитку є «когерентність» – узгодженість темпоральних та просторових характеристик процесів, що відбуваються в різних підсистемах території. Високий рівень когерентності забезпечує синхронізацію економічних, соціальних, інноваційних циклів регіональної динаміки, породжуючи синергетичні ефекти від їх резонансної взаємодії. З іншого боку, розбалансування фаз та ритмів функціонування регіональних підсистем генерує додаткові ризики та суперечності розвитку. Синергетична методологія дозволяє досліджувати механізми синхронізації регіональних процесів через ринкову самоорганізацію та мережеву кооперацію суб'єктів. Зокрема, кластерний розвиток розглядається як каталізатор структурної та просторової когерентності завдяки специфікації прав власності, трансферу технологій, оптимізації трансакцій у локалізованих виробничих системах [12].

Отже, зрозуміло, що синергетика пропонує потужну концептуальну рамку для дослідження нелінійної динаміки відкритих регіональних систем, оскільки синергетична методологія акцентує увагу на процесах

самоорганізації та саморозвитку регіонів під впливом внутрішніх флуктуацій та зовнішніх збурень, обґрунтовує закономірності виникнення порядку з хаосу, виявляє атрактори та біфуркації на траєкторіях еволюції територій.

Але також не викликає сумніву, що формування ефективної політики регіонального розвитку в Україні потребує врахування кращих світових практик у цій сфері. Адже в умовах глобалізації та міжнародної інтеграції успішність регіонів дедалі більше визначається їх здатністю адаптувати інституційні інновації, апробовані в інших країнах. Водночас некритичне запозичення зарубіжного досвіду без належного врахування специфіки вітчизняного контексту загрожує неефективністю та дисфункціями регіональної політики. Відтак зростає значущість коректного застосування компаративного аналізу як методологічного інструменту виявлення спільних закономірностей та відмінностей у регіональному розвитку різних країн.

У дослідженнях регіонального розвитку компаративний аналіз слугує ефективним інструментом верифікації теоретичних моделей та емпіричних закономірностей територіальної динаміки. Він дозволяє з'ясувати універсальні та специфічні риси процесів економічної, соціальної, інституційної трансформації регіонів у різних національних контекстах. Порівняльний аналіз регіональних систем передбачає зіставлення їх певних параметрів (структура економіки, динаміка зростання, інноваційна активність, якість життя населення, моделі управління тощо) з метою виявлення діапазону варіативності та спільних атрибутів. Порівняння регіональної динаміки в діяхронному (часовому) та синхронному (просторовому) вимірах дає змогу розкрити закономірності та особливості територіального розвитку на різних етапах суспільної еволюції [13].

Методологічний потенціал компаративного аналізу розкривається у дослідженнях політики регіонального розвитку та територіального урядування. Порівняння інституційних моделей, стратегічних орієнтирів, механізмів та інструментів регіональної політики різних країн дозволяє виявити спектр ефективних практик досягнення завдань територіальної

когезії. Водночас некритичне калькування зарубіжного досвіду без урахування соціокультурного та історичного контексту здатне породжувати інституційні пастки та дисфункції регіонального управління. Продуктивною методологічною стратегією є порівняння не стільки формальних атрибутів, скільки функціональних характеристик регіональної політики, адже зовні подібні інститути можуть реалізовувати принципово відмінні практики в різному середовищі [14].

Класичною методикою компаративного аналізу регіонального розвитку є типологізація – класифікація територіальних систем за певним набором критеріальних ознак. Типологізація дозволяє структурувати розмаїття траєкторій регіональної динаміки, виявити інваріантні комбінації її параметрів. Відомими прикладами типологій є поділ регіонів на депресивні, старопромислові, аграрні, туристично-рекреаційні, прикордонні тощо. Методологічна коректність компаративних типологій залежить від теоретичної обґрунтованості класифікаційних ознак, їх вимірюваності та відтворюваності на різних масивах даних. Застосування кількісних методів багатовимірного аналізу (кластерний аналіз, метод головних компонент, нечітка логіка тощо) уможлиблює перевірку статистичної значущості типологічних конструктів, оцінку вкладу різних факторів у дискримінацію регіональних профілів [15].

Важливим напрямом застосування компаративного аналізу в регіональних дослідженнях є порівняльна оцінка ефективності різних моделей регіональної політики. Емпіричні дослідження свідчать про відсутність універсального рецепту успішної політики просторового розвитку – інституційні рішення, що демонструють високу результативність в одному контексті, можуть виявитись неефективними або навіть шкідливими в іншому. З цієї точки зору принциповим завданням порівняльного аналізу є виявлення інституційної комплементарності окремих компонентів регіональної політики, їх когерентності із середовищними факторами. Адже ефективність тих чи інших механізмів та інструментів (кластерна політика, розвиток

депресивних територій, розбудова інфраструктури тощо) критично залежить від їх відповідності усталеним нормам та практикам економічної діяльності в країні [16].

Перспективним напрямом розвитку методології порівняльного аналізу регіонального розвитку є застосування якісних методів, зорієнтованих на розкриття глибинних сенсів та інтенцій основних стейкхолдерів. Якщо традиційний кількісний компаративний аналіз фокусується на виявленні статистичних закономірностей шляхом тестування гіпотез на значних масивах даних, то якісна компаративістика спрямована на інтерпретацію соціального значення управлінських феноменів через занурення в контекст. Якісні порівняльні дослідження здійснюються на основі обмеженої цілеспрямованої вибірки кейсів із застосуванням методів польової етнографії, включеного спостереження, глибинних інтерв'ю, дискурс-аналізу, обґрунтованої теорії. Вони дають змогу реконструювати життєвий світ людей, виявити розбіжності інтерпретацій одних і тих самих інститутів регіональної політики різними суб'єктами.

Методологічна специфіка якісного компаративного аналізу регіонального розвитку розкривається через низку процедурних відмінностей. По-перше, дослідницька стратегія є не гіпотетико-дедуктивною, а індуктивно-аналітичною – теоретичні узагальнення формулюються в процесі аналізу та інтерпретації контекстуальних даних. По-друге, збір та опрацювання інформації здійснюються не лінійно-послідовно, а циклічно-інтерактивно завдяки постійному чергуванню фаз занурення в контекст та концептуального узагальнення. По-третє, забезпечення надійності результатів досягається не стільки за рахунок формалізованих процедур та статистичних критеріїв, скільки через комунікативну валідизацію, підтверджену учасниками досліджуваних процесів. Таким чином, якісний компаративний аналіз відкриває нові перспективи для осмислення соціокультурних вимірів регіонального розвитку, виявлення прихованих конфліктів та розбіжностей інтерпретацій управлінських феноменів [17].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що регіональний розвиток потребує визначення закономірностей формування та механізмів реалізації, що вимагає синтезу теоретико-методологічних підходів економічної, політичної, управлінської, соціологічної, географічної наук.

Політика регіонального розвитку знаходиться під впливом економічної, соціальної та політичної систем. Системний підхід пропонує комплексну методологічну рамку для дослідження регіональної політики як складно організованого феномену.

Ефективність регіональної політики значною мірою залежить від конгруентності формальних регуляцій неформальним нормам та практикам економічної діяльності в регіонах. У цьому аспекті синергетична методологія акцентує увагу на процесах самоорганізації та саморозвитку регіонів під впливом внутрішніх флуктуацій та зовнішніх збурень. Синергетика пропонує потужну концептуальну рамку для дослідження нелінійної динаміки відкритих регіональних систем.

Формування ефективної політики регіонального розвитку в Україні потребує врахування кращих світових практик у цій сфері. В умовах глобалізації та міжнародної інтеграції успішність регіонів дедалі більше визначається їхньою здатністю адаптувати інституційні інновації, апробовані в інших країнах. Однак запозичення зарубіжного досвіду без належного врахування специфіки вітчизняного контексту загрожує неефективністю та дисфункціями регіональної політики. Тому зростає значущість коректного застосування компаративного аналізу як методологічного інструменту виявлення спільних закономірностей та відмінностей у регіональному розвитку різних країн.

Усі ці теоретичні засади мають бути застосовані у комплексному механізмі формування та регулювання політики регіонального розвитку. Лише інтегрований підхід, що поєднує системний, синергетичний та

компаративний аналіз, дозволить забезпечити ефективне управління регіональним розвитком, підвищити конкурентоспроможність регіонів і сприяти їхньому сталому зростанню.

Література

1. Keating M. Contesting European regions. *Regional Studies*. 2017. №51(1). P. 9-18.
2. Bachtler J., Mendez C. Cohesion Policy and European Identity Building. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2020. P. 368-383.
3. Vanthillo T., Verhetsel A. Paradigm change in regional policy: towards smart specialisation? Lessons from Flanders. *Belgeo. Revue belge de géographie*. 2012. №1-2. P. 1-19.
4. Eggertsson T. Quick guide to new institutional economics. *Journal of Comparative Economics*. 2013. №. 41(1). P. 1-5.
5. Hoover E. M., Giarratani F. An introduction to regional economics. Morgantown: Regional Research Institute, West Virginia University. 1999. URL: https://researchrepository.wvu.edu/rri_web_book/3
6. Amin A. An Institutional Perspective on Regional Economic Development. *International Journal of Urban and Regional Research*. 1999. №23(2). P. 365–378.
7. Tödting F., Trippel M. One size fits all?: Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy*. 2005. №34(8). P. 1203-1219.
8. Nijkamp P., Reggiani A. Interaction, evolution and chaos in space. Berlin: Springer Science & Business Media. 1992. 240 p.
9. Prigogine I., Stengers I. Order out of chaos: Man's new dialogue with nature. London: Verso Books. 2017. 384 p.
10. Weidlich W. Sociodynamics: a systematic approach to mathematical modelling in the social sciences. Amsterdam: CRC Press. 2012. 392 p.
11. Portugali J. Self-organization and the city. Berlin: Springer Science & Business Media. 2012. 352 p.
12. Haken H., Portugali J. A synergetic approach to the self-organization of cities and settlements. *Environment and Planning B: Planning and design*. 1995.

№22(1). P. 35-46.

13. Tilly C. Big structures, large processes, huge comparisons. New York: Russell Sage Foundation, 1984. 176 p.

14. Keating M. Contesting European regions. *Regional Studies*. 2017. №51(1). P. 9-18.

15. Teddlie C., Tashakkori A. Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences. Thousand Oaks: Sage. 2009. 400 p.

16. Rodríguez-Pose A. Do institutions matter for regional development? *Regional Studies*. 2013. №47(7). P. 1034-1047.

17. Della Porta D. Comparative analysis: case-oriented versus variable-oriented research. *Approaches and methodologies in the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. P. 198-222.

References

1. Keating, M. (2017), “Contesting European regions”, *Regional Studies*, vol.51(1), pp. 9-18.

2. Bachtler, J. and Mendez, C. (2020), *Cohesion Policy and European Identity Building*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.

3. Vanthillo, T. and Verhetsel, A. (2012), “Paradigm change in regional policy: towards smart specialisation? Lessons from Flanders”, *Belgeo, Revue belge de géographie*, vol.(1-2), pp. 1-19.

4. Eggertsson, T. (2013), “Quick guide to new institutional economics”, *Journal of Comparative Economics*, vol.41(1), pp. 1-5.

5. Hoover, E.M. and Giarratani, F. (1999), *An introduction to regional economics*, Regional Research Institute, West Virginia University, Morgantown. Available at: https://researchrepository.wvu.edu/rri_web_book/3 (Accessed 7 March 2025).

6. Amin, A. (1999), “An Institutional Perspective on Regional Economic Development”, *International Journal of Urban and Regional Research*, vol.23(2), pp. 365–378.

7. Tödting, F. and Trippl, M. (2005), “One size fits all?: Towards a

differentiated regional innovation policy approach”, *Research Policy*, vol.34(8), pp. 1203-1219.

8. Nijkamp, P. and Reggiani, A. (1992), *Interaction, evolution and chaos in space*, Springer Science & Business Media, Berlin, Germany.

9. Prigogine, I. and Stengers, I. (2017), *Order out of chaos: Man’s new dialogue with nature*, Verso Books, London, UK.

10. Weidlich, W. (2012), *Sociodynamics: a systematic approach to mathematical modelling in the social sciences*, CRC Press Amsterdam, Amsterdam, Netherlands.

11. Portugali, J. (2012), *Self-organization and the city*, Springer Science & Business Media, Berlin, Germany.

12. Haken, H. and Portugali, J. (1995), “A synergetic approach to the self-organization of cities and settlements”, *Environment and Planning B: Planning and Design*, vol.22(1), pp. 35-46.

13. Tilly, C. (1984), *Big structures, large processes, huge comparisons*, Russell Sage Foundation, New York, USA.

14. Keating, M. (2017), “Contesting European regions”, *Regional Studies*, vol. 51(1), pp. 9-18.

15. Teddlie, C. and Tashakkori, A. (2009), *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*, Sage, Thousand Oaks, USA.

16. Rodríguez-Pose, A. (2013), “Do institutions matter for regional development?”, *Regional Studies*, vol.47(7), pp. 1034-1047.

17. Della Porta, D. and Keating, M. (2008), “Comparative analysis: case-oriented versus variable-oriented research”, *Cambridge University Press*, pp. 198-222.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2025 р.